

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 30, İstanbul 2023, 254-270

MECMAU'L-EMSÂL'İN XIX VE XX. YÜZYILDAKİ TÜRKÇE TERCÜMELERİNİN MUKAYESELİ BİR DEĞERLENDİRMESİ

Muhammet İnce

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (mince@karabuk.edu.tr),
ORCID: 0000-0002-2391-4273/Assit. Prof. Dr., Karabuk University Faculty of Letters Turkish Language and
Literature Department

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 01.02.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 06.04.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2023

Yayın Sezonu: Bahar

Atıf/Citation

İnce, Muhammet (2023), "Mecmau'l-Emsâl'in XIX ve XX. Yüzyıldaki Türkçe Tercümelerinin Mukayeseli Bir Değerlendirmesi", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 30, 254-270.

İnce, Muhammet (2023), "A Comparative Evaluation of Mecmau'l-Emsâl's Translations in the XIX and XX Century", Journal of Ottoman Literature Studies, 30, 254-270.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Mecmau'l-Emsâl'in XIX ve XX. Yüzyıldaki Türkçe Tercümelerinin Mukayeseli Bir Değerlendirmesi

Özet

Anadolu sahası klasik Türk edebiyatı tercüme faaliyetleri, Tanzimat'a kadar gelişimini Arapça ve Farsça eserler etrafında sürdürmüştür. Tanzimat'tan sonra yaşanan eksen kaymasıyla tercümenin yönü Batı kaynaklı eserlere kaysa da Doğu klasiklerinin tercümelerinde de önemli ölçüde artış olmuştur. Söz konusu eserlerden biri Ahmed Meydânî'nin Arap atasözlerini açıkladığı *Mecmau'l-Emsâl* adlı eseridir. Eserin XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın ilk yarısında yapılmış üç Türkçe tercümesi bulunmaktadır. Bu makalede, üç eserin metot, içerik ve kaynak açısından mukayesesi yapılmıştır. Bunlardan ilki, Saîd Paşa'nın *Nuhbetü'l-Emsâl* adlı tercümesidir. Saîd Paşa, *Mecmau'l-Emsâl*'den seçtiği 330 atasözünü sanat kaygısından uzak bir dille tercüme etmiş, yer yer ilave açıklamalarla tercümesini genişletmiştir. İkincisi, Hâfız Mehmed Şâkir'in *Menbau'z-Zülâli Meânî fi-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî* adlı tercümesidir. Mehmed Şâkir, otuz bölümden oluşan *Mecmau'l-Emsâl*'in ilk yirmi iki bölümünü tercüme etmiş, tercüme sırasında çok sayıda Arapça ve Farsça şiirden örnekler vermiştir. Mehmed Şâkir, *Mecmau'l-Emsâl*'de olmayan birçok atasözüne de yer verip bunları açıklamıştır. Üçüncüsü, Ali Salâhaddin'in *Nuhbetü'l-Emsâl* adlı eseridir. Ali Salâhaddin, *Mecmau'l-Emsâl*'den seçtiği 829 atasözünü sade ve anlaşılır bir dille tercüme etmiş, ardından her bir atasözünü mutlaka en az bir beyitle de ifade etmiştir. İkisi Tanzimat biri Cumhuriyet döneminde kaleme alınmış olan bu eserler, yöntem olarak geleneksel tercüme anlayışını sürdürmekle birlikte dil ve amaç bakımından yazıldıkları dönemin tercüme izlerini de yansıtmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Tercüme, *Mecmau'l-Emsâl*, Saîd Paşa, Mehmed Şâkir, Ali Salâhaddin, *Nuhbetü'l-Emsâl*.

A Comparative Evaluation of Mecmau'l-Emsâl's Translations in the XIX and XX Century

Abstract

Translation activities in Turkish literature in Anatolia sustained their development through Arabic and Persian works until the Tanzimat reform period. Although the direction of translation shifted to Western works with the shift of axis after the Tanzimat, there was also a significant increase in the translations of Eastern classics. One of the works in question is Ahmed Meydânî's *Majmau'l-Emsâl*, in which he explains the Arabic proverbs. Three translations to Turkish of this work were made at the end of the 19th century and the first half of the 20th century. This article compares the three translations in terms of the method they follow in translation, their goals, the way they process the subjects, their content, and their sources. The first of these is Saîd Pasha's translation entitled *Nuhbetü'l-Emsâl*. Saîd Pasha translated 330 proverbs he selected from *Mecmau'l-Emsâl* in a language far from artistic concerns and expanded his translation with additional explanations from time to time. The second is Hâfız Mehmed Şâkir's translation *Menbau'z-Zülâli Meânî fi-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî*. Mehmed Şâkir translated the first 22 chapters of *Mecmau'l-Emsâl*, which consisted of 30 chapters. During his translation, he gave examples of numerous Arabic and Persian poems. He also included and explained many proverbs that were not in *Majmau'l-Emsâl*. The third is Ali Salaheddin's *Nuhbetü'l-Emsâl*. Ali Salahaddin translated 829 proverbs he selected from *Majmau'l-Emsâl* in a simple and comprehensible language and then expressed each proverb with at least one couplet. These works, two written during the Tanzimat and one in the Republican period, continue the traditional understanding of translation as a method but also reflect the traces of the period in which they were written in terms of language and purpose.

Keywords: Translation, *Majmau'l-Emsâl*, Saîd Pasha, Mehmed Şâkir, Ali Salâhaddin, *Nuhbetü'l-Emsâl*.

Giriş

Farklı sosyal ve kültürel yapıları olan toplumların birbirlerini tanımalarını sağlayan ve toplumlarda zihniyet değişiminin önünü açan önemli olgulardan biri tercüme faaliyetidir. Hilmi Ziya Ülken, ayrı ayrı medeniyetlerin ortaya çıkmasını sağlayan büyük uyanışların hakikatte gittikçe genişleyen sürekli tefekkürle birbirine bağlı olduğunu ve bu tefekkürü temin edenin de bilhassa “tercüme” olduğunu ileri sürer (2009). Zihniyet, kültür ve medeniyet değişiminde tercümenin bir köprü görevini üstlendiği muhakkaktır. Tercüme ile kaynak dildeki kutsal metinlerin veya herkesçe değeri teslim edilmiş ölümsüz eserlerin erek kültürde bilinmesi ve yayılması sağlanmıştır. Tercümenin Anadolu’da İslam kültür ve medeniyetinin anlaşılması ve inşasında olduğu gibi Arap ve Fars kültür ve edebiyatına ait önemli eserlerin Türkçeye kazandırılmasında da önemli bir rolü olmuştur. Tanzimatla birlikte Batı’ya yönelinmesi ve yeni bir kültür ve medeniyetin çevresine girilmesiyle tercümeyle duyulan ihtiyacın önemi artmıştır. Bu artış öncelikle Batı kaynaklı eserlere yönelik olsa da Doğu edebiyatına dönük çevirilerde de nispi bir artış gözlemlenmiştir.

Bilindiği üzere Osmanlı “tercüme” anlayışının günümüz modern “çeviri” anlayışından öte bir anlam taşıdığı, birçok araştırmacı tarafından dillendirilmiştir. Nitekim dönemin “tercüme” faaliyetinin günümüz “çeviri” anlayışını aşan bir anlam taşıdığını söyleyen Ağâh Sırrı Levend, tercüme olarak anılan eserleri, kaynak metnin aslı bozulmaması adına kelime kelime yapılan tercüme; kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan tercüme; konusu aktarılarak yapılan tercüme ve genişletilerek yapılan tercüme olarak gruplandırır (2008: 80-81). Osmanlı “tercüme” anlayışının, günümüzde hâkim olan/saygın sayılan “kaynak metne tam olarak bağlılık” normuna uygun “çeviri” anlayışından farklı olduğunu söyleyen Paker de, geleneksel anlayışta “tercüme”, hem kelimesi kelimesine dilden dile aktarımı, hem de kaynak metne bir ölçüde bağlı kalarak ama aynı zamanda tercüme edenin kişisel görüşlerine ya da başka kaynaklara dayanarak genişletilmesini, ya da eksiltilecek üretilmesini -başka bir deyişle- bir yeniden yazım geleneğini kapsadığını belirtir (2014, s. 42).

Bu anlayışla Türk kültür dizgesine dâhil edilmiş eserlerden biri, Arap klasiklerinden *Mecmau’l-Emsâl*’in Türkçe tercümeleridir. Ahmed b. Muhammed el-Meydânî’nin (ö. 518/1124) Arap atasözlerine dair kaleme aldığı *Mecmau’l-Emsâl* isimli kitabı, alanında yazılmış en kapsamlı eserdir. Yazar, mukaddimede (1284, ss. 4-6) verdiği bilgilere göre Arap Cahiliye dönemi ile İslami döneme ait çok sayıda meseli toplamıştır. Bunun için elliden fazla kitabı inceleyen Meydânî, mesel konusunda yazılmış önemli derleme çalışmalarını taramak suretiyle altı binden fazla meseli (atasözü, deyim ve veczeyi) bir araya getirmiştir. Kitabı otuz bölüm olarak planlayan Meydânî, ilk yirmi sekiz bölümü, ilk harfini dikkate alarak alfabetik sıraladığı mesellere ayırmıştır. Yirmi sekiz bölümün her biri kendi içerisinde üç kısma ayrılır. Meydânî ilk önce Cahiliye dönemi ve İslami döneme ait mesellere yer vermiştir. Mesel sayısının en çok olduğu kısım burasıdır. İkinci kısımda ilk kelimesi “ef’alü” vezninde olan meselleri ele almıştır. Bu iki kısımdaki tertibe bakıldığında yazar, önce mesel maddesini vermiş -ardından varsa eğer- dille ilgili problemleri gidermek adına anlamı kapalı olan kelimelerin sözlük ve gramer açıklamalarını yapmış, daha sonra her bir meselin ortaya çıkış hikayesini, kullanıldığı durum ve yerlere dair doyurucu bilgilere yer vermiştir. Bu da eseri önemli kılan özelliklerden biri olmuştur. Üçüncü kısımda “müvelled” olan, yani farklı kültürlerin etkisiyle Arapçaya sonradan giren mesellere yer vermiştir. Bu tür mesellerin dili sade ve anlaşılır olduğundan Meydânî bu gruptaki mesellerin hiçbir şekilde açıklamasını yapmamıştır. Yirmi dokuzuncu bölümü, Arap kabilelerinin kendi aralarında veya komşu krallıklarla yaptıkları savaşların genel adı olan “Eyyâmü’l-Arab” isimlerine, otuzuncu bölümü ise atasözü niteliğinde olan muhtelif hadisler ile dört halife ve bazı önemli şahsiyetlerin hikmetli sözlerine ayırmıştır.

Cahiliye döneminden müellifin yaşadığı döneme kadar olan meselleri ihtiva eden *Mecmau'l-Emsâl*, yazıldığı günden itibaren bu alanın en beğenilen kaynağı olmuştur. Bir klasik haline gelen eser, sadece Arap dil ve edebiyatçıları tarafından değil, aynı zamanda Türk âlim ve şairlerin de ilgisini çekmiştir. Antepî Âsımzâde Hâmid'in (ö. 1258/1842) *Şerh-i Mezâmînü'l-Emsâl*¹ adlı eseri, Abdullâh Kudsî'nin (ö. 1129/1717) *Terceme-i Durûb-ı Emsâl-i Arabiyye*² adlı eseri, Hâlis Efendi'nin (d. ? - ö. ?) *Turfetü'l-Emsâl*³ adlı eseri gibi eserler Ahmed Meydânî'nin *Mecmau'l-Emsâl*'inden istifade edilerek kaleme alınan eserler arasında gösterilebilir. Bu gibi eserler dışında Türk edebiyatının Batı ekserine girdiği bir dönemde *Mecmau'l-Emsâl*'in tam veya muhtasar tercümeleri de yapılmıştır. Çalışmamız bu anlamda kaleme alınmış üç tercümenin değerlendirilmesi etrafında şekillenmiştir. Söz konusu tercümelere biri, Diyarbakır vilayet mektupçusu Saîd Paşa'nın (d. 1248/1832-ö. 1309/1891) *Nuhbetü'l-Emsâl* isimli eseri; ikincisi, Antepî Hâfız Mehmed Şâkir'in (d. 1245/1829-ö. 1329/1911) *Menbau'z-Zülâli Meânî fî-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî* isimli eseri; üçüncüsü, Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun (d. 1887-ö. 1939) *Nuhbetü'l-Emsâl* isimli eseridir. Bu makalede üç eserin dil, metot, içerik ve kaynak açısından mukayesesi yapılmıştır.

Eserlerin Tanıtımı

Birinci tercüme, Saîd Paşa'nın *Nuhbetü'l-Emsâl* isimli eseridir. Eser matbu olup, 25 Rebiyülevvel 1289/2 Haziran 1872 tarihinde Diyarbakır Vilayet Matbaası'nda basılmıştır. Eser, "Vecîbe-i hamdele ve tasliye ve tarzıyeyi edâdan sonra kalem-i acz-makâl bu suretle beyân-ı hâl ider ki" cümlesiyle başlar. Bu cümleden sonra eserin adı, yazılış amacı ve eserin sunulduğu padişah Sultan Abdülaziz Han'ın anıldığı kısa bir girişten sonra *Mecmau'l-Emsâl*'in tercümesine geçilmiştir. 482 sayfadan oluşan eserin sonunda hata ve sevap cetveli yer almaktadır.⁴

İkinci tercüme, Antepî Hâfız Mehmed Şâkir'in⁵ (d. 1829-ö. 1911) *Menbau'z-Zülâli Meânî fî-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî*⁶ isimli eseridir. İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi'nde NEKTY00167 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Meydânî'nin *Mecmau'l-Emsâl*'ine yapılmış en kapsamlı Türkçe tercümedir. Müellif hattıyla yazılı eser, dört ciltten oluşmaktadır. Eserin birinci cildi 1289/1872-73, ikinci cildi 1290/1873-74, üçüncü cildi 1291/1874-75 ve dördüncü cildi 1294/1877-78 tarihinde tamamlanmıştır. Toplam (1. cilt 395, 2. cilt 311, 3. cilt 338, 4. cilt 282)

¹ Eserle ilgili detaylı bilgi için bk.: Al-Faraj, Ahmad (2013). "Tercüme-i Mezâmînü'l-Emsâl (İnceleme-Metin)". Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.; Rababa, Rabbaa (2019). "Âsımzâde Hâmid'in Şerh-i Mezâmînü'l-Emsâl'i (İnceleme-Metin)". Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.; Halife, Eyüp (2020). "Tercüme-i Mezâmînü'l-Emsâl (vr. 126-253) (İnceleme-Metin)". Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

² Konuyla alakalı detaylı bilgi için bk.: Yazar, Sadık (2011). "Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.; Rababa, Rabbaa (2019). "Âsımzâde Hâmid'in Şerh-i Mezâmînü'l-Emsâl'i (İnceleme-Metin)". Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

³ 1234/1818 yılında kaleme alınan eser, bir incelemeyle birlikte yayımlanmıştır: Arslan, Mustafa (2019). *Halis Efendi Turfetü'l-Emsâl Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Grafiker Yayınları.

⁴ Eser bir incelemeyle birlikte sadeleştirilerek Latin harfleriyle basılmıştır: Boran, Uğur (2017). *Mesal Kitabı Nuhbetü'l-Emsâl*. İstanbul: Büyüyen Ay. Hakkında bir de makale yazılmıştır: Tanyıldız, Ahmet (2016). "Saîd Paşa'nın Nuhbetü'l-Emsâl Adlı Eseri Üzerine". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 86-95.

⁵ Şâkir Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. (1970). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.; Tahir, Bursalı Mehmed (2016). *Osmanlı Müellifleri*. C. II. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.; Mir'ât-ı Sicill-i Memûrîn-i Osmaniye (1325). İstanbul: Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası.; İnce, Muhammet (2022). *Nuhbetü'l-Emsâl (Mecmau'l-Emsâl Tercümesi)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

⁶ Eserin dördüncü ve beşinci bölümleri üzerine bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır: Al-Janabı, Sajjad Hussein Oleiwi (2022). "Menbau'z-Zülâli Meânî fî-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî'nin Dördüncü ve Beşinci Bâbı: Metin-İnceleme". Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.

1326 varaktan meydana gelen hacimli bir eserdir. Eserdeki bölüm başlıkları ve mesel maddeleri kırmızı kalemle yazılmıştır.

Üçüncü tercüme, Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun (d. 1887-ö. 1939) *Nuhbetü'l-Emsâl*⁷ isimli eseridir. Türk edebiyatında Saîd Paşa'nın *Nuhbetü'l-Emsâl*'i ile Mehmed Şâkir'nin *Menbau'z-Zülâl* isimli tercümelerinden sonra *Mecmau'l-Emsâl* üzerine yazılmış üçüncü tercüme olduğu tahmin edilmektedir. 15 Temmuz 1937 Perşembe günü tamamlanan eserin müellif hattıyla yazılı tek nüshası, Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1086 numarada "Terceme-i Eş'âr" adıyla kayıtlıdır. Rik'a yazı türü ile çizgili deftere yazılı eser 381 sayfadan oluşmaktadır.

Eserlerin Adı ve Türü

Kitabına kısa bir mukaddime ile başlayan Saîd Paşa, eserinin *Mecmau'l-Emsâl*'den seçme mesellerin tercümesi olduğunu ve adını da *Nuhbetü'l-Emsâl* koyduğunu açık bir şekilde belirtmiştir:

Mecmau'l-Emsâl nâm kitâb-ı kesîrî'l-menâfi lisân-ı Arabîde sâ'ir olan emsâli câmi olduğundan kitâb-ı mezkûrun hâvî olduğu emsâl ü fikarât ve ebyâtın en latîf olanları intihâb ve tekellüfât-ı istilâhiyyeden ictinâb olunarak (...) sâde ve açık ta'bîrât ile terceme ve *Nuhbetü'l-Emsâl* tesmiye olundu (Saîd Paşa 1289:1).

Mehmed Şâkir ise, eserine herhangi bir mukaddime yazmamıştır. Ancak eserin adını birinci cildin kapağında *Menbau'z-Zülâlî Meânî Mecmau'l-Emsâli Meydânî*, diğer ciltlerde *Menbau'z-Zülâlî Meânî fî-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî* şeklinde kaydetmek suretiyle bu eserin *Mecmau'l-Emsâl*'in tercümesi olduğunu belirtmiştir.

Ali Salâhaddin de aynı şekilde eserine herhangi bir mukaddime yazmamış; fakat kendi el hattıyla kapağın iç sayfasına "*Nuhbetü'l-Emsâl*, Mütercim ü Nâzımı Salâhaddin Yiğitoğlu" kaydını düşmüştür. Bu kayıta eserin adı, yazarı ve mensur-manzum bir tercüme olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte eserin *Mecmau'l-Emsâl*'in tercümesi olduğuna dair bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak iki eser karşılaştırıldığında onun *Mecmau'l-Emsâl*'in muhtasar bir tercümesi olduğu anlaşılmaktadır.

Mesellerin Seçimi, Sayısı ve Sıralaması

Saîd Paşa'nın *Mecmau'l-Emsâl*'de bulunan altı bin küsur mesel arasından 330 tanesini seçtiği görülmektedir. Saîd Paşa, seçtiği meselerde hangi kriterleri aradığını, eserin girişindeki "kitâb-ı mezkûrun hâvî olduğu emsâl ü fikarât ve ebyâtın en latîf olanları intihâb ve tekellüfât-ı istilâhiyyeden ictinâb olunarak (...) sâde ve açık ta'bîrât ile terceme (...) olundu" sözleriyle açıklamıştır. Buna göre yazar, içeriğini ve sözlerini güzel bulduğu meselleri seçerek sade ve açık bir dille tercüme ettiğini söylemektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Meydânî, eserini oluştururken meselleri alfabetik olarak sıralamış, her bir bölümü kendi içinde "yaygın kullanılan meseller", ilk kelimesi "ef'alü" vezniyle başlayan meseller ve "müvelled meseller" olarak gruplandırmıştır. Saîd Paşa da seçtiği meselleri alfabetik olarak sıralamış, ancak Meydânî gibi bunları bir gruplandırmaya tabi tutmamıştır. Örneğin ... ازکن (ezkenü ...) kelimesiyle başlayan mesel, *Mecmau'l-Emsâl*'de "efalü" vezniyle başlayan meseller grubunda yer alırken Saîd Paşa'nın eserinde hemze ile başlayan meseller bölümüne alınmıştır. Ayrıca mesellerin sıralamasında

⁷ Eser bir incelemeyle birlikte yayımlanmıştır: İnce, Muhammet (2022). *Nuhbetü'l-Emsâl* (*Mecmau'l-Emsâl* Tercümesi). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

kelimenin ikinci, üçüncü ve diğer harflerinin alfabedeki sırasını da dikkate aldığından, sıralamada *Mecmau'l-Emsâl* ile arasında tam bir uyum yoktur.

Şâkir Efendi'nin eseri bir seçki olmayıp *Mecmau'l-Emsâl*'in tamamı esas alınarak yapılan bir tercüme olsa da tamamlanmamıştır. Dört ciltten oluşan eserin birinci cildi "ا, ت, ث, ج ve ب", ikinci cildi "ح, د, ذ, ر, ز ve و", üçüncü cildi "س, ش, ص, ط ve ظ" ve dördüncü cildi ise "ع, ف, ق ve ك" harfleriyle başlayan mesellerin tercümesini kapsamaktadır. Geriye kalan "ل, م, ن, و, ه ve ی" harfleriyle başlayan mesellerin tercümesi ise eser tamamlanmadığı için eksik kalmıştır. Şâkir Efendi'nin tercümesi, *Mecmau'l-Emsâl*'in eldeki baskılarıyla karşılaştırıldığında mesellerin sayısı ve sıralamasında ciddi bir fark olmadığı, aksine yazarın, *Mecmau'l-Emsâl*'de olmayan bazı meselleri de ekleyerek tercüme ettiği, yaptığı ilavelerle eserin hacmini ve içeriğini zenginleştirdiği görülmektedir. Söz konusu meselin *Mecmau'l-Emsâl*'de olmadığına işaret etmek için sayfa kenarına "hâ" (خا)⁸ harfini koymuştur.

Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun eseri ise Saîd Paşa'nın eseri gibi *Nuhbetü'l-Emsâl* adıyla kaleme alınmış bir seçkidir. *Mecmau'l-Emsâl*'den toplam 829 meseli seçerek tercüme eden Ali Salâhaddin, "ث" ve "ی" harfleriyle başlayan meseller hariç sırasıyla diğer bütün bölümlerden mesel seçmiştir. Bunların içinden örneğin "elif" harfiyle başlayan mesellerden 113, "be" harfiyle başlayan mesellerden 22, "te" harfiyle başlayan mesellerden 13 tane vb. olmak üzere her bölümden farklı sayılarda meseller seçmiştir. Ali Salâhaddin'in *Mecmau'l-Emsâl*'den mesel seçerken hangi kriterleri göz önünde bulundurduğuna dair net bir şey söylemek mümkün olmamakla beraber, başta *Mehâsin-i Ahlâk* adlı eserinde olmak üzere kaleme aldığı diğer eserlerinde de dinî ve ahlaki nitelikteki konuları işlemekte istekli olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu eserinde de özellikle ahlaki nitelikteki öğütleri ön planda olan meselleri tercih ettiği söylenebilir. Mesel maddelerinin sıralamasında ise Saîd Paşa'nın benzeri bir yol takip ettiği için Meydânî'nin eseriyle tam bir uyum yoktur.

Üç Eserde Ortak Olan Meseller

Şâkir Efendi, *Mecmau'l-Emsâl*'in tamamını tercüme etmeyi hedeflemiş olsa da yukarıda ileri sürülen ihtimallerden dolayı ancak "kef" harfine kadar gelebilmiştir. Bu yüzden Şâkir Efendi'nin eserinde "lâm" ve sonrasındaki harflerle başlayan mesellerin tercümesi bulunmamaktadır. Saîd Paşa ile Ali Salâhaddin tercüme etmek istedikleri meselleri kendi edebî zevk ve anlayışlarına göre seçtikleri için her ikisinin seçtiği meseller farklı olmuştur. Bununla birlikte her üçünde de ortak olan meseller bulunmaktadır. Tespit edilen ortak meseller tercüme edilerek aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

1		
1.	Allah karıncanın yok olmasını isterse ona iki kanat verir.	إِذَا أَرَادَ اللَّهُ هَلَاكَ نَمْلَةٍ أَنْبَتَ لَهَا جَنَاحَيْنِ
2.	Bir şey satın alırken çarşığı, pazarı düşün.	إِذَا اشْتَرَيْتَ فَادْكُرِ السُّوقَ
3.	Fare ile kedi barışırsa bakkal dükkânı harap olur.	إِذَا اضْطَلَحَ الْفَأْرَةُ وَالسِّنُّورُ خَرِبَ دُكَّانُ الْبَقَّالِ
4.	İki hırsız tartışınca çalınan şey ortaya çıkar.	إِذَا تَخَاصَمَ اللَّصَّانَ ظَهَرَ الْمَسْرُوقُ
5.	Şer üzerine sıçrarsa oturt.	إِذَا تَرَى [نَزَا] بِكَ الشَّرَّ فَاقْعُدْ بِهِ
6.	Hakîmi gönder, tavsiyede bulunma.	أَرْسَلْ حَكِيمًا وَلَا تُوصِهِ
7.	İyâs'dan daha ferasetli.	أَزْكَى مِنْ إِيَّاسٍ
8.	Şerrin en inatçısı ehemmiyet verilmeyen küçük şerlerdir	أَشْرَى الشَّرِّ صِغَارُهُ

⁸ Muhtemelen hâric (خارج)'in kısaltması olup *Mecmau'l-Emsâl*'de olmayan, onun dışında kalan meseller anlamındadır.

9.	Seni ağlatacak işlere bak, güldürecek işlere değil.	أمر فبِكَيَاتِكَ لَا أَمْرٌ مُضِحِّكَاتِكَ
10.	Senin kardeşin seni teselli edendir.	إِنَّ أَخَاكَ مِنْ أَسَاكَ
11.	Bigâs kuşu, toprağımızda kerkes gibi yırtıcı kesiliyor.	إِنَّ الْبِغَاثَ بَأَرْضِنَا يَسْتَنَسِرُ
12.	Belanın vekili umuru sözdür.	إِنَّ الْبَلَاءَ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ
13.	Aralarında sımsıkı bağlanmış heybe var.	إِنَّ بَيْنَهُمْ عَيْنِيَّةٌ مَكْمُوفَةٌ
14.	Atın dişleri, hakikat ve mahiyetini bildirir.	إِنَّ الْجَوَادَ عَيْنُهُ فُرَاؤُهُ
15.	Bekleyene yarın yakındır.	إِنَّ غَدًا لَنَاظِرَهُ قَرِيبٌ
16.	Güzel söz, dinleyene sihir gibi tesir eder.	إِنَّ مِنَ الْبَيَانَ لَسِحْرًا
17.	Çöplüklerin yeşilliklerinden sakının.	إِيَّاكُمْ وَخَضِرَاءَ الدِّمَنِ
ب		
18.	Evetten sonra gelen hayır, ne kötüdür.	بُئْسَ الرِّذْفُ لَا بَعْدَ نَعَمٍ
19.	Küçük hediyeleşmeler maksada ulaşmayı kolaylaştırır.	الْبِضَاعَةُ تُبَيِّسُ الْحَاجَةَ
20.	Sel, tepelere vardı.	بَلَغَ السَّيْلُ الرَّبِي
ت		
21.	Hür kadın aç kalır, yine de memesinin sütüyle geçinmez.	تَجُوعُ الْحُوَّةِ وَلَا تَأْكُلُ بِدَيْبِيهَا
22.	Kardeş gibi geçininiz, yabancı gibi alışveriş ediniz.	تَعَاشَرُوا كَالْإِخْوَانِ، وَتَعَامَلُوا كَالْأَجَانِبِ
23.	Dostlukla akraba olunuz. Soy akrabalığına güvenmeyiniz.	تَقَارَبُوا بِالْمُودَةِ، وَلَا تَتَّكِلُوا عَلَى الْقَرَابَةِ
ج		
24.	Değirmenin sesini işitiyorum fakat öğüttüğü unu göremiyorum.	جَعَجَعَتْ وَلَا أَرَى طَحْنًا
25.	Köpeğini aç bırak da arkandan ayrılmasın.	جَوْعَ كَلْبِكَ بَيْبَعِكَ
ح		
26.	(Cömert) hür verir, (cimri) kölenin kalbi acı duyar.	الْحُرُّ يُعْطِي وَالْعَبْدُ يَأْلَمُ قَلْبُهُ
خ		
27.	Fakirlik, insanı hırsızlığa sevk eder.	الْحَلَّةُ تَدْعُو إِلَى السَّلَّةِ
28.	At, binicisinin kim olduğunu bilir.	الْحَيْلُ أَعْلَمُ مَنْ فُوسَانِهَا
د		
29.	Para, parayla kazanılır.	الدَّرَاهِمُ بِالْأَدْرَاهِمِ تَكْسَبُ
ر		
30.	İsabetli atışların bazıları, sıradan bir atıcının elinden çıkmıştır.	رُبُّ رَمِيَّةٍ مِنْ غَيْرِ رَامٍ
31.	Yan gelip oturan için nice çalışan vardır.	رُبُّ سَاعٍ لِقَاعِدٍ
32.	Huneyn'in iki ayakkabısıyla döndü.	رَجَعَ بِحُفَيَّيْ حُنَيْنٍ
س		
33.	Yürü, ay seninle beraberdir.	سِرٌّ وَقَمَرٌ لَكَ
34.	Mesut, başkasının felâketinden ders çıkarandır.	السَّعِيدُ مَنْ وَعِظَ بغيرِهِ
35.	Nasihat, töhmet üzerine düştü.	سَقَطَتْ بِهِ النَّصِيحَةُ عَلَى الظَّنَّةِ
36.	Yılan sokmuş kimse ne uyur ne de uyutur.	السَّلِيمُ لَا يَنَامُ وَلَا يُنِيمُ
37.	Köpeğini besle, büyüt seni yesin.	سَمِّنْ كَلْبَكَ يَا كُلُّكَ
ش		
38.	Gençlik, cehaletin bineğidir.	السُّبَابُ مَطِيئَةُ الْجَهْلِ
39.	Dostun en kötüsü seni azarlamayandır.	شَرُّ إِخْوَانِكَ مَنْ لَا تُعَاتِبُ
40.	Ok atan, ok ve kapla oyalandı ve gafil avlandı.	شُغِلَ عَنِ الرَّامِيِ الْكِنَانَةَ بِالْبَيْلِ

41.	Falan kişi Müslümanların esasını (birliğini) parçaladı.	سَقَى فُلَانٌ عَصَا الْمُسْلِمِينَ
42.	Bunu, Ahzem adlı oğlumdan biliyorum	شِئْتَنِي أَعْرَفَهَا مِنْ أَحْزَمٍ
43.	Rızkının olmadığı bir ayın günlerini sayma.	شَهْرٌ لَيْسَ لَكَ فِيهِ رِزْقٌ لَا تُعَدُّ أَيَّامَهُ
ص		
44.	Bir sene oruç tuttu sonra sidik içti.	صَامَ حَوْلًا ثُمَّ شَرِبَ بَوْلًا
45.	Elde bir sanat olması, insanı fakirlikten kurtarır.	الصَّنَاعَةُ فِي الْكَفِّ أَمَانٌ مِنَ الْفَقْرِ
ظ		
46.	Akrabanın zulmü, kılıcın acısından daha şiddetlidir.	ظُلْمُ الْأَقْرَابِ أَشَدُّ مَضَضًا مِنْ وَقْعِ السَّيْفِ
ع		
47.	Başkasının kölesi senin gibi hürdür.	عَبْدٌ غَيْرُكَ حُرٌّ مِثْلَكَ
48.	Köle, kölesi olmayandır.	الْعَبْدُ مَنْ لَا عَبْدَ لَهُ
49.	Kişinin düşmanı ahmaklığı, dostu da akıldır.	عَدُوُّ الرَّجُلِ حُمُقُهُ، وَصَدِيقُهُ عَقْلُهُ
50.	Kişinin izzet ve şerefi, insanlara ihtiyaç duymamasıdır.	عِزُّ الرَّجُلِ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ
51.	İffet, hezimete uğramayan askerdir.	الْعِفَّةُ جَيْشٌ لَا يُهْزَمُ
52.	Kılıcın vermediği korkuyu, akıl verir.	العقل يُهَابُ مَا لَا يُهَابُ السيف
غ		
53.	Senin zayıfın, başkasının semizinden hayırlıdır.	غَثُّكَ خَيْرٌ مِنْ سَمِينِ غَيْرِكَ
54.	Kişinin serveti gurbette vatanı, fakirliği de vatanda gurbetidir.	غني المرء في الغربة وطن و فقره في الوطن غربة
55.	Ayda ışık olsa bile güneş ondan daha aydınlıktır.	في القَمَرِ ضِيَاءٌ، وَالشَّمْسُ أَضْوَأُ مِنْهُ
ق		
56.	Ağlamadan önce yüzün ekşimişti.	قَبْلَ الْبِكَاةِ كَانَ وَجْهُكَ عَائِسًا
57.	Eğer diriye seslenseydin, işitirdin.	قَدْ أَسْمَعْتَ لَوْ نَادَيْتَ حَيًّا
ك		
58.	Yalancılık bir hastalık, doğruluk da şifadır.	الْكَذِبُ دَاءٌ وَالصِّدْقُ شِفَاءٌ
59.	Her başın bir ağrısı vardır.	كُلُّ رَأْسٍ بِهِ صَدَاعٌ
60.	Her koyun kendi bacağından asılır.	كُلُّ شَاةٍ بَرَجْلَيْهَا سَنَّاظُ
Sadece Saîd Paşa ile Ali Salâhaddin'in Eserinde Ortak Olan Meseller		
ل		
61.	Köpeğin havlaması buluta zarar vermez.	لَا يَضُرُّ السَّحَابَ نُبَاحُ الْكِلَابِ
62.	Her devrin adamları vardır.	لِكُلِّ دَهْرٍ رِجَالٌ
63.	Her yarına yiyecek vardır (Yarına Allah kerim)	لِكُلِّ غَدٍ طَعَامٌ
64.	Bari bilezikliden şamar yesem!	لَوْ دَاثَ سِوَارٍ لَطَمْتَنِي
65.	Sonuçları düşünmeyenin, işlerini görecektir arkadaşı olmaz.	لَيْسَ لِلْأُمُورِ بِصَاحِبٍ مَنْ لَمْ يَنْظُرْ فِي الْعَوَاقِبِ
م		
66.	Kim ihtiyacı olmadığını satın alırsa, ihtiyacı olanı satar.	مَنْ اشْتَرَى مَا لَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ بَاعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ
67.	Hasminin akıllı olması, kişinin mutluluğundandır.	مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ أَنْ يَكُونَ خَصْمَهُ عَاقِلًا
و		
68.	Yalnızlık, kötü arkadaştan hayırlıdır.	الْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ الشُّوْءِ

Tercüme Yöntemleri

Yukarıda ifade edildiği üzere Ahmed Meydânî eserinde altı bin küsur mesele ve bunların açıklamasına yer vermiştir. Bütün meselleri kelimenin ilk harfine göre alfabetik olarak sıralayıp “bâb”lara ayırmıştır. Her bir bapta önce “yaygın kullanılan meseller”e ardından ilk kelimesi “ef’alü” vezninde olan mesellere daha sonra “müvelled”, yani farklı kültürlerin etkisiyle Arapçaya sonradan giren mesellere yer vermiştir. İlk iki gruptaki mesellerin açıklamasını yaparken üçüncü yani “müvelled” olan mesellerin açıklamasını yapmamıştır. Eserin tertip yöntemine bakıldığında Meydânî, mesel maddesini verdikten sonra, genellikle anlamını zor bulduğu kelimelerin açıklamasını yapar, varsa eğer, meselin ortaya çıkış hikayesini anlatır. Meselden muradın ne olduğu, meselin nerede ve ne gibi durumlarda söylendiği (darb ve irad edildiği) bilgisine yer verir. Her meselin açıklamasında bütün bu başlıklar olmadığı gibi bazılarında daha fazla ayrıntıya ulaşmak mümkündür.

Saîd Paşa’nın Tercüme Yöntemi

Saîd Paşa, tercümesinde öncelikle meselin Arapça asıl metnini verir. Ardından Meydânî’nin söz konusu mesel hakkındaki açıklamasını tercüme eder. Eserini genel anlamda bu yöntemle oluşturmuş olsa da kimi yerde kaynak metinde olan bazı kısımları atlayarak özetlemiş, kimi yerde de yaptığı yorumlar ve başka kaynaklardan istifadeyle yaptığı ilave açıklamalar sayesinde tercümesini genişletmiştir.

Daha açık bir ifadeyle Saîd Paşa, Meydânî’nin metnini tercüme geçmeden önce meselin tercümesini yapmış, ardından Meydânî’in açıklamalarını tercüme geçmiştir. Daha sonra gerek gördüğü yerlerde konuyla alakalı diğer kaynaklara müracaat edip konuyu geliştirmiştir. Bu kısımları da genelde “li’l-mütercim” notuyla vermiştir. Örneğin *أُرْكُنُ مِنْ إِيَّاسٍ* meseline dair açıklamayı tercüme ettikten sonra “li’l-metercim” başlığıyla bir sayfa kadar daha açıklamaya yer verir. Bazen de “Meydânî şu hikâyeyi bu mikdâr ifâde ile iktifâ etmiştir. Başka mahallerde görülen tafsîlâtı bu vecihledir ki” şeklinde bir cümleyle diğer kaynaklardan aldığı bilgileri eklemiştir. Sınırlı sayıda da olsa Türkçe şiirlere de yer vermiştir. Aşağıdaki örnekte görüleceği üzere Saîd Paşa’nın, bir meseli tercüme ederken, onu Türkçe bir atasözülle de açıklayarak aradaki benzerliğe dikkat çektiği olmuştur:

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ هَلَاكَ نَمْلَةٍ أَنْبَتَ لَهَا جَنَاحِينَ

Me’âli: Allâh karıncanın helâkını murâd buyurunca ana iki kanad bitürür. Ya’nî hâl ü şân u zât u zamânca istihkâkı olmayan kimesnenin terakkîsi nisâbını geçer ise idbârına delâlet eder. Türkçe cârî olan “Kanadı gelse bir mûrun zevâline işâretidir.” meseli gibidir (1289: 55-56).

Tercüme sırasında “baltayı taşa vurmak”, “yakayı ele vermek” ve “kazın ayağı öyle değil” gibi Türkçe deyimleri sıklıkla kullandığı görülmektedir. Bu kullanım biçimi metnin anlaşılmasına katkıda bulunmasının yanı sıra asıl metindeki meselde yer alan mizahi unsurların dilimize aynı üslupla aktarılmasını sağlamıştır (Tanyıldız 2016: 93).

Mütercim her zaman ilave açıklamalar yapmamıştır. Bazen de kaynak metinde olan bazı yerleri kısalttığı da olmuştur. Örneğin, Meydânî’nin *Mecmau’l-Emsâl*’de yer verdiği şiirlerin tamamını tercüme dahil etmeyerek anlamı yeterince karşılayacak kadar olan beyitleri dâhil etmiştir (Boran 2017: 32). Çok gerekli bulmadıkça kelimelerin sözlük anlamı ve gramer hususiyetleri üzerinde durmamıştır. Meydânî, eserine Hz. Peygamber’in mesel haline gelen “*إِنَّ مِنْ أَفَّةِ الْعِلْمِ النَّسِيَانُ*” (Bazı sözler sihir gibi etkilidir.) hadisin şerhiyle başlarken Saîd Paşa, mesellerin sıralamasında yukarıda açıklanan sebeplerden dolayı “*أَفَّةُ الْعِلْمِ النَّسِيَانُ*”/âfetü’l-ilmî en-nisyânu” (İlmin afeti unutmaktır.) hadisin açıklamasıyla başlamıştır.

Mehmed Şâkir'in Tercüme Yöntemi

Mehmed Şâkir de sadece bir metni bir dilden başka bir dile çevirmemiş, yaptığı ilave açıklamalarla tercümesini genişletmiştir. Mütercimın katkısını birkaç başlık altında toplamak mümkündür:

Yaptığı ilavelerden biri, tercümenin başındaki “إِنَّ الشَّاكِرَ يَسْتَحِقُّ الْمَزِيدَ”/inne’ş-şâkire yestehikku’l-mezîd” (Şükreden fazlasını hak eder.) sözüdür. Meydânî, eserine “İnne mine’l-beyâni le-sihren” hadisin şerhiyle başlamıştı. Şâkir Efendi ise bu hadisten önce, şükürün faydalarını anlatan “İnne’ş-şâkire yestehikku’l-mezîd” sözünün şerhiyle başlar.

Bu örnek dışında da yine tercümenin farklı noktalarında *Mecmau'l-Emsâl*'de olmayan birçok meseli açıklamıştır. Yukarıda da ifade edildiği üzere Mütercim söz konusu meselin *Mecmau'l-Emsâl*'de olmadığına işaret etmek için sayfa kenarına “hâ” (حَا) harfini koymuştur.

Mehmed Şâkir, kaynak metinde açıklaması yapılmayan ancak anlaşılması güç olan kelimelerin de anlamını vermiş, gerek duyduğu yerlerde dil ve gramer hususiyetlerini açıklamıştır. Bunun için de çoğunlukla Mütercim Âsım'ın *Kâmûsü'l-Muhît Tercümesi*'nden istifade etmiştir.

Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde edebiyata vakıf olan Şâkir Efendi, konuya açıklık getirmek adına başta Farsça ve Arapça şiirler olmak üzere yer yer Türkçe şiirlerden örnekler vermiştir. Kaynak metindeki bir meseli açıklarken Farsçadan veya Türkçeden de kullanılan benzer atasözlerini örnek vererek aralarındaki benzerliğe dikkat çekmiştir.

Ahmed Meydânî, meselleri açıklarken çoğu yerde mesellerin ortaya çıkış hikayelerini de anlatmıştır. Mehmed Şâkir, bu kısımları tercüme etmekle birlikte Meydânî'nin kısa tuttuğu veya hiç açıklamadığı bazı hikayeleri de ilave etmiştir. Mehmed Şâkir, aynı zamanda, Ahmed Meydânî'nin eserine aldığı ancak açıklamasını yapmadığı “müvelled” mesellerin de tercümesini yapıp, bunların da ortaya çıkış hikayelerini, kullanıldığı yerler gibi bilgileri kaydetmiştir.

Kaynak eserde geçen şahıs, yer adları hakkında ve başkaca bazı noktalar yine Mehmed Şâkir tarafından açıklanmıştır.

Tanzimat edebiyatının hâkim olduğu 1870-1880 yılları arasında kaleme alınmış olan bu iki tercümenin işleyiş tarzı, içerik ve yöntem bakımından farklı olan tarafları olsa da geleneksel tercüme anlayışını sürdürme noktasında benzerlik arz ettikleri görülmektedir.

Ali Salâhaddin'in Tercüme Yöntemi

Ali Salâhaddin de selefleri gibi seçtiği meselin önce Arapçasını kaydetmiş, ardından anlamı bilinmeyen kelimeleri açıklamıştır. Bunun için genellikle kaynak metindeki bilgileri esas almakla birlikte, kaynaktan bağımsız olarak da açıkladığı kelimeler vardır. Bu gibi durumlarda genellikle adını anmadan başvurduğu en önemli sözlük, Mütercim Âsım'ın *Kâmûsü'l-Muhît Tercümesi*'dir. *Kâmûs*'ta bulamadığı kelimeler için *Lisânü'l-Arab*'a başvurduğu görülmektedir. Okuyucusunu ayrıntılara boğmamak adına, Meydânî'nin, kelimelerin ses ve gramer özelliklerine dair açıklamalarını tercüme etmemiş ya da kısaltarak çevirmiştir.

Yiğitoğlu seçtiği meselin Arapça ibaresini kaydettikten sonra Meydânî'den bağımsız olarak “Tercüme” başlığı altında, okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği bir dille tercüme ederek esere önemli bir katkı sunmuştur.

Meydânî'nin, meseli verdikten sonra meselin ortaya çıkış hikâyesi, mevridi yani söylendiği ilk durumu, madribi yani hangi durumlarda kullanılacağına dair yaptığı açıklamalar, Ali Salâhaddin tarafından genellikle eksiksiz bir şekilde tercüme edilmiştir. Ancak bazen Meydânî'nin bu kısımda uzun uzadıya anlattığı bazı bilgileri atarak paragrafı kısaltma, bazen naklettiği ayet,

hadis ve şiirlerle genişletme yoluna gitmiştir. Bazen de tercüme ettiği bir meseli, Türkçe bir deyim ve atasözüyle açıklayarak aralarındaki benzerliğe dikkat çekmiştir.

Geleneksel tercüme ve şerh anlayışıyla kaleme alınan eserlerde, okuyucu kitlesinin belli bir seviyeye kadar Arapça ve Farsça bildiği varsayıldığından, örnekleme için nakledilen ayet ve hadisler ile Arapça ve Farsça şiirlerin ayrıca şerh ve tercümesi yapılmamaktadır. Bu yaklaşımın artık terk edildiği ve muhtemelen mütercimim yaşadığı dönemin okuyucuları açısından da problem teşkil ettiği için Ali Salâhaddin, gelenekten farklı bir eğilim göstererek sözü edilen metinleri de tercüme etmiştir.

Cumhuriyet dönemi yazarlarından olan Ali Salâhaddin'in 1937'de tamamladığı tercümesi, önceki iki tercümeyle benzerlik gösteren tarafları olmakla birlikte, dil, üslup ve içerik olarak daha kısa ve anlaşılır; güdülen amaç ve izlenen yöntem bakımından daha özgün bir karakter arz etmektedir. Eseri özgün kılan taraflardan biri ise mütercimim her bir meselin tercümesinden sonra en az bir beyit yazarak o meseli açıklamasıdır. Bu sayede tercümesi, mensur-manzum telif eser hüviyetine kavuşmuştur.

Örneklerin Mukayeseli Değerlendirilmesi

Aşağıda her üçünde de ortak olan birkaç meselden hareketle tercüme yöntemleri karşılaştırılacaktır. Karşılaştırmada, önce mesel maddesinin Arapçası kaydedilecek, ardından Meydânî'nin (AM) metnine, daha sonra sırasıyla Saîd Paşa (SP), Mehmed Şâkir (MŞ) ve Ali Salâhaddin'in (AS) tercümelerine yer verilip tercümelerin hem kaynak metin ile hem de kendi aralarında bir mukayeseye tabi tutularak tercüme yöntem ve yaklaşımları tespit edilecektir.

Örnek 1 إذا اشتريت فاذكر السوق

AM: يعنى إذا اشتريت فاذكر السوق (1955, s. 74).

SP: *Me'âlî*: Bir şey satın aldığın vakitte anı bir de çarşuya götürüp satmağı düşün.
Ya'nî satın alacağın nesneyi öyle bir sûretle almalısın ki satılırken zarar itmeyesin (s. 56).

MŞ: Ya'nî bir nesneyi iştirâ eylediğin zamân uyûbdan ictinâb için bey'îni zikr eyle dimekdür (141b).

AS: *Tercüme*: Bir şey satın alınca çarşı pazârı düşün.
Ya'nî satın alacağın şey ayb u kusûrdan sâlim olsun ki tekrâr satmak için pazâra gitmek zahmetinden kurtulmuş olasın.

Dikkat et aldığın eşyâda aceb var mı kusûr
Değerinden aşağı satması sonra ne de zor (s. 39).

Meydânî, meseli verdikten sonra yaptığı açıklamaya göre (إذا اشتريت فاذكر السوق) bir şeyi satın alırken, “çarşiyi düşünmek”, yani onu tekrar satıp satamayacağını düşünerek almak, kişiyi kusurlu mal almaktan korur.

Saîd Paşa, Meydânî'nin bu açıklamasını tercüme etmeden önce, “me'âlî” başlığıyla meseli sade bir dille tercüme etmiş, ardından Meydânî'nin açıklamasına geçmiştir. Meydânî'nin, “kişiyi

⁹ Yani, bir şeyi satın alırken, tekrar satacağını düşünerek al ki kusurlu mal almaktan kendini korumuş olasın.

kusurlu mal almaktan korur." çıkarımını, Saîd Paşa "kişiyi zarardan korur" şeklinde yorumlayarak tercüme etmiştir.

Mehmed Şâkir ise mesel maddesini verdikten sonra doğrudan Meydânî'nin açıklamasını tercüme etmiş, ayrıca bir yoruma yer vermeyerek kaynak metne sadık bir aktarım yapmıştır. Ancak bu durum, mütercimim kelimelere Türkçe kaşık bulma noktasında yetersiz kalmasına sebep olmuştur. İki cümle karşılaştırıldığında mütercimim Türkçe yardımcı fiiller ve ekler dışında Arapça kelimelerin aynısını veya aynı kökten türemiş başka bir türünü kullanmaktan öteye geçmediği görülmektedir:

AM	Yanî	izâ iştereyte	fe'zkür	el-bey'a	li-tectenibe	el-uyûb
MŞ	Yanî	iştirâ eylediğin zaman	zikir eyle	bey'ini	ictinâb için	uyûbdan

Ali Salâhaddin de Saîd Paşa gibi önce mesel maddesinin sade bir anlatımla tercümesini yapmış, ardından Meydânî'nin açıklamasına geçmiştir. Ali Salâhaddin, Meydânî'nin özetle söylemek istediği "çarşıyı düşünmek, kişiyi kusurlu mal almaktan korur" açıklamasını "kusursuz mal almak kişiyi çarşıya gitme zahmetinden korur" şeklinde farklı tercüme etmiştir. Beyitteki "satın aldığı şeyin kusurlarını araştırmayan, onu değerinin altında satmak zorunda kalır" şeklindeki yorumu da yaptığı tercümeyle aynı doğrultudadır.

Örnek 2 إِذَا أَرَادَ اللَّهُ هَلَاكَ نَمْلَةٍ أَنْبَتَ لَهَا جَنَاحِينَ

AM: - (1955, s. 88).

SP: *Me'âli*: Allâh karıncanın helâkını murâd buyurunca ana iki kanad bitürür. Ya'nî hâl ü şân u zât u zamânca istihkâkı olmayan kimesnenin terakkîsi nisâbını geçer ise idbârına delâlet eder. Türkçe cârî olan "Kanadı gelse bir mûrun zevâline işâretidir." meseli gibidir (1289, ss. 55-56).

MŞ: Bu mesel "إِذَا مَا أَرَادَ اللَّهُ هَلَاكَ نَمْلَةٍ سَمَتْ بِجَنَاحِهَا إِلَى الْجَوِّ تَصْعَدُ" meseli kabilindedir ki ânifen zikr ü beyân olunmuşdur (160b).

AS: *Tercüme*: Allâh karıncanın helâkını isterse ona iki kanad verir.

Karıncanın helâkıdır kanadları, uçuşları
Zamânı gelmeden terakkiyâta meyl nâ-be-câ (s. 43).

Bu mesel, Meydânî'nin müvelled grubunda zikrettiği mesellerden biridir. Bu yüzden Meydânî, sadece meseli aktarmakla yetinmiş, ona dair herhangi bir açıklama yapmamıştır. Buna rağmen mütercimlerin üçü de bu türden olan meselleri Meydânî'den bağımsız olarak tercüme ettiklerini ve daha sonra ilave açıklamalar yaptıklarını görüyoruz:

Saîd Paşa, "meâli" başlığıyla meseli önce tercüme etmiş, ardından meselden muradın ne olduğunu açıklamıştır. Daha sonra bu meselin Türkçedeki "karınca, zevali gelince kanatlanır" atasözüne benzediğini belirterek aradaki benzerliğe dikkat çekmiştir. Mütercimim bir taraftan metinde geçen "erâda'llâhu" cümlesindeki "erâde" fiilini, aynı kökten türeyen "murâd" sıfat-fiiliyle, "ihlâk" (اهلاك) mastarını da aynı kökten türeyen "helâk" (هلاك) sözcüğüyle erek dile aktarması, öte yandan "enbete lehâ cenâhayn" cümlesindeki "enbete" fiilini, Türkçe kökenli "bitürür" fiiliyle, "cenâhayn"i de "iki kanad" şeklinde yine Türkçe kökenli kelimelerle karşılaması, dönemin şartları içerisinde başarılı sayılır.

Mehmed Şâkir ise yukarıda da ifade edildiği üzere, *Mecmau'l-Emsâl*'de olmayan bazı meselleri de tercümesine alarak açıklamıştır. Onlardan bir tanesi de bu meselin farklı bir varyantı olan "إِذَا مَا

”أراد الله إهلاك نملةٍ سمت بجناحيها إلى الجو تصعدُ“ meselidir. Daha öncesinde onun açıklamasını yaptığı için burada, o açıklamaya atıfta bulunmakla yetinmiştir.

Ali Salâhaddin’in tercümesine bir bütün olarak bakıldığında daha planlı ve istikrarlı bir yöntem takip ettiği görülür. Meselin Arapçasını verdikten sonra “tercüme” başlığıyla meselin sade bir dille tercümesini yapmış her açıklamanın sonunda da mutlaka bir şiire yer vermiştir. Ali Salâhaddin burada da meselin tercümesini tamamladıktan sonra içeriğine uygun bir şiire yer vermiştir. Beytin birinci mısraında meselin açıklamasını yapmış, ikinci mısraında ise Saîd Paşa’nın yaptığına benzer bir yorumla “zamansız yükselme arzusunun yersiz” olduğunu ifade etmiştir. Arapça kelimelere Türkçe karşılık bulma noktasında Saîd Paşa’ya göre daha başarılıdır. Nitekim metinde geçen “helâk” sözcüğü dışındaki bütün kelimelere Türkçe karşılık bulmuştur.

Örnek 3 إِذَا تَخَاصَّم اللَّصَّانَ ظَهَرَ الْمَسْرُوقُ

AM: - (1955, s. 88)

SP: Yanî iki hırsız birbirine hasım düşüdükte çalınan şey meydâna çıkar (1289, s. 57).

MŞ: Yanî sârik ve hırsız olan kimseler yekdiğerine tehâsum ve teâruz eylediği vakitte mesrûk mâdde yanî çalınmış olan nesne zâhir olur. Niteki şâir bu manâya karîb dimişdür:

چو دزدان زهم باک دارند و بیم
رود در میان کاروانی سلیم¹⁰

Ammâ düzdân bunun hilâfı hareketde bulunur ise yanî ahaduhumâ âhiriyle yek-dil ve yek-cihet olur ise ol hâlde hâl müşkil olacağı vâreste-i kayd-ı işkâldur. Zîra anun biri sirkat ve diğeri ketm ü ihfâsına mübâderet eyler. Niteki şâir mülûke nasîhat sırasında dimişdür:

خدا ترس باید امانت گزار
امین کز تو ترسد امینش مدار

امین باید از داور اندیشناک
نه از رفع دیوان و زجر و هلاک

بیفتشان و بشمار و فارغ نشین
که از صد یکی را نبینی امین

دو همجنس دیرینه را هم قلم
نباید فرستاد یک جا به هم

چه دانی که همدست گردند و یار
(164a)¹¹ یکی دزد باشد، یکی پرده‌دار

AS: Tercüme: İki hırsız birbirine hasım olursa çalınan mâl meydâna çıkar.

İki hırsız muhâsım olsa eger
Çalınan mâlı sen bulunmuş bil (s. 44).

¹⁰ “Hırsızlar birbirlerinden korkar, çekinirlerse, aralarında kervan selametle geçer” (Şeyh Sâdî-i Şîrazî, 1980, s. 33).

¹¹ “Bir işe emin sıfatıyla tayin ettiğin kimse Allah’tan değil, senden korkuyorsa, onu emin tutma. Emin olan Allah’tan korkmalıdır; yoksa azil, hapis ve idamdan değil. Emin tayin etmiş olduğun kimsenin sık sık hesabına bak. Onu kendi haline bırakma, çünkü yüz kişiden bir tane emin bulamazsın. Eskiden birbiriyle sıkı fıkı arkadaş, kafadar olan iki kimseyi bir yere birlikte memur etme, çünkü ne bilirsin ki, el ele verirler; birisi hırsız olur, öteki perde tutar” (Şeyh Sâdî-i Şîrazî, 1980, s. 33).

Bu mesel de “müvelled” grubundan olduğu için Meydânî tarafından meselin açıklaması yapılmamıştır. Mütercimlerden Saîd Paşa, meseli sade bir dille Türkçeye çevirmiş, ayrıca bir açıklamaya yer vermemiştir. Mehmed Şâkir, meseli tercüme ettikten sonra Sadî-i Şîrâzî'nin (ö. 691/1292) Bûstân isimli eserinden şiir alıntılıyarak konuya açıklık getirmiştir. Mehmed Şâkir'in kelimeleri çevirirken Türkçe kökenli kelimelerin yanı sıra kaynak metindeki kelimelerin aynısını veya eş anlamlısını kullanma alışkanlığı olduğu bu örnekte de görülmektedir: “Lis” (hırsız) kelimesini “sârik” ve “hırsız”; “tehâseme” (husumet, düşmanlık etmek) kelimesini “tehâsum” ve “teâruz”; “mesrûk” (çalınan şey) kelimesini de yine “mesrûk” ve “çalınmış olan nesne”; “zahara” kelimesini “zâhir olur” şeklinde tercüme etmiştir. Sadece tercüme kısmında değil kendi açıklaması olan yerlerde de çok sayıda Arapça ve Farsça kelime ve ifade vardır:

Ammâ düzdân bunun hilâfî hareketde bulunur ise yanî ahaduhumâ âhiriyle yek-dil ve yek-cihet olur ise ol hâlde hâl müşkil olacağı vâreste-i kayd-ı işkâldur. Zîra anun biri sirkat ve diğeri ketm ü ihfâsına mübâderet eyler (164a).

Ali Salâhaddin ise mesel maddesini önce sade bir dille tercüme etmiş, ardından meselin anlamını bir beyitle ifade etmiştir. Ali Salâhaddin, tercüme yaparken çoğunlukla Türkçe kökenli kelimeleri tercih etmiştir. Arapça kökenli kelimeleri kullandığı yerlerde ise bunları Türkçeye yerleşmiş ifade biçimleri içinde vermiştir. Metindeki “tehâseme” kelimesini “hasım olursa”, “zahara” kelimesini “meydana çıkar” şeklinde günlük konuşma dilindeki söyleyişle çevirdiğini görüyoruz.

Örnek 4 إِنَّ الْجَوَادَ عَيْنُهُ فُرَارُهُ

AM: الفرار بالكسر: النظر إلى أسنان الدابة لتعرف قدر سببها، وهو مصدر، ومنه قول الحجاج "فُرُرْتُ عَنْ ذِكَاءٍ" و"يروى فراره بالضم، وهو اسم الخبيث عينه فراره. منه. يضرب لمن يدل ظاهره على باطنه فيغني عن اختباره، حتى لقد يقال: إِنَّ الْخَبِيثَ عَيْنُهُ فُرَارُهُ. (1955, s. 9)

SP: “Fîrâr” hayvân kaç yaşındadır diyü bilmek için ağzını açıp dişlerine bakmağa derler.

Me'âl-i Mesel: Cins atın a'lâ olduğu görünüşünden ma'lûm olacağından anı tecrübeye hâcet yokdur, demektir.

Mesel-i Mezkûr falânın batını zâhirinden bellüdür. Anı teftiş ü tecrübeye ne hâcet diyecek yerde darb olunur. Şahs-ı habîs hakkında da “إِنَّ الْجَوَادَ عَيْنُهُ فُرَارُهُ” derler (1289, ss. 132-133).

MŞ: “el-Fîrâr” “fâ”nın kesriyle olduğu takdîrde ne kadar yaşında olduğunu bilmek için dâbbenin dişlerine nazar eylemek ma'nâsına mastardır. “فُرُرْتُ عَنْ ذِكَاءٍ”. Ve ba'zı rivâyete göre “furâr” “fâ”nın zammıyladır. O hâlde isim olmuş olur.

Bu mesel, zâhiri bânına delâlet edip ihtibârdan müstagnî olan hakkında darb u îrâd olunur. إِنَّ الْخَبِيثَ عَيْنُهُ فُرَارُهُ dahi emsâl-i meşhûre ve sâ'iredendir (4a).

AS: “el-Fîrâr” dâbbenin dişlerine bakarak kaç yaşında olduğunu bilmek.

Terceme: Atın dişleri, hakikat ü mâhiyetini bildirir. Zâhiri bânına delâlet eden ve insânı uzun uzadı tecrübeden müstagnî kılan kimseler hakkında îrâd edilir.

Enzâr-ı beşer güzel beyândır

Esrâr-ı derûne tercemân (s. 1-2).

Meydânî'nin yukarıdaki meselle ilgi açıklamalarının adı geçen üç müellif tarafından da tercüme edildiği görülmektedir. Tercümelerin ortak ve farklı taraflarını görmek için metni cümlelere ayırdığımızda karşımıza anlamlı yedi cümle çıktığını görüyoruz.

Birinci cümle, بالكسر "الفرار" cümlesidir. Kelimenin okunuşunu açıklayan bu ifade sadece Mehmed Şâkir tarafından tercüme edilmiştir:

MŞ: "el-Firâr" "fâ"nın kesriyle olduğu takdîrde...

İkinci cümle, الدابة لتعرف قدر سيئها النظر إلى أسنان الدابة لتعرف قدر سيئها cümlesidir. "Firâr" kelimesinin sözlük açıklaması olan bu cümle üçü tarafından da tercüme edilmiştir:

SP: Hayvân kaç yaşındadır diyü bilmek için ağzını açıp dişlerine bakmağa derler.

MŞ: Ne kadar yaşında olduğunu bilmek için dâbbenin dişlerine nazar eylemek ma'nâsına[dır].

AS: Dâbbenin dişlerine bakarak kaç yaşında olduğunu bilmek.

Üçüncü cümle, وهو مصدر cümlesidir. "Firâr" kelimesinin türünü açıklayan bu ifade sadece Mehmed Şâkir tarafından tercüme edilmiştir:

MŞ: (Firâr), mastardır.

Dördüncü cümle, "فُرِزْتُ عَنْ ذَكَاءٍ" ومنه قول الحجاج cümlesidir. Meydânî, "firâr" kelimesinin sözlük manasını açıkladıktan sonra ileri sürdüğü görüşü desteklemek için Haccâc'dan bu sözü rivayet etmiştir. Saîd Paşa ile Ali Salâhaddin bu cümleye hiç yer vermemiş, Mehmed Şâkir ise sadece Arapçasını nakletmekle yetinmiştir.

Beşinci cümle, يضرب لمن يدلُّ ظاهره على باطنه فيغني عن اختباره cümlesidir. Meselin "madribini" yani hangi durumlarda tekrar söylendiğini (darb edildiğini) açıklayan bu cümle üçü tarafından da tercüme edilmiştir:

SP: Mesel-i Mezkûr falânın batını zâhirinden bellüdür. Anı teftiş ü tecrübeye ne hâcet diyecek yerde darb olunur.

MŞ: Bu mesel, zâhiri bâtınına delâlet edip ihtibârdan müstagnî olan hakkında darb u îrâd olunur.

AS: Zâhiri bâtınına delâlet eden ve insânı uzun uzadı tecrübeden müstagnî kılan kimseler hakkında îrâd edilir.

Altıncı cümle: وهو اسم منه ويروى فزاره بالضم، cümlesidir. Meydânî, "firâr" kelimesinin "fâ"nın zammesiyle "fûrâr" şeklide de rivayet edildiğini ve bu durumda kelimenin isim olduğunu açıklamıştır. Bu açıklama sadece Mehmed Şâkir tarafından tercüme edilmiştir:

MŞ: Ve ba'zı rivâyete göre "furâr" "fâ"nın zammıyladır. O hâlde isim olmuş olur.

Yedinci cümle: إنَّ الخبيثَ عينه فزاره: لقد يقال: حتى cümlesidir. Meydânî, bu cümlesiyle meselin bu şekilde de söylendiğini açıklar. Bu kısım Saîd Paşa ile Mehmed Şâkir tarafından dikkate alınmıştır:

SP: Şahs-ı habîs hakkında da "إنَّ الجوادَ عينه فزاره" derler.

MŞ: داهي عمنه فزاره إنَّ الخبيثَ عينه فزاره dahi emsâl-i meşhûre ve sâ'iredendir.

Sadece bu örnekten hareketle yapılan bu mukayese neticesinde Mehmed Şâkir'in diğer iki mütercime göre metnin aslına sadık kalmış. Metni kelimesi kelimesine tercüme ettikten sonra ilave bir açıklama yapmamıştır. Saîd Paşa ile Ali Salâhaddin'in metinde ses ve gramerle alakalı açıklamalara çok yer vermedikleri, daha serbest ve anlamı ön planda tutan bir tercüme yolunu

seçtikleri görülmektedir. Her ikisi de Meydânî'den bağımsız olarak, Saîd Paşa "Me'âl-i mesel", Ali Salâhaddin ise "Terceme" başlığıyla meselin kısa bir tercümesini yapmışlardır:

SP: Me'âl-i Mesel: Cins atın a'lâ olduğu görünüşünden ma'lûm olacağından anı tecrübeye hâcet yokdur, demekdir.

AS: Terceme: Atın dişleri, hakikat ü mâhiyetini bildirir.

Ali Salâhaddin'i diğer iki mütercimden ayıran en önemli özelliği ise onun her bir meseli yukarıda ifade edildiği şekilde tercüme ettikten sonra onu en az bir beyitle tercüme ve şerh etmesidir. Bu sayede onun eseri mensur ve manzum bir tercüme olmuştur:

Enzâr-ı beşer güzel beyândır

Esrâr-ı derûne tercemândır

Dil ve üslup açısından bakıldığında ise Mehmed Şâkir'in, ana metindeki sözcüklerin anlamı ve cümledeki dizilişine bağlı kalarak, daha doğru bir tercüme yaptığı, bu nedenle de diğerlerine nispetle Arapça kelimelerin daha fazla olduğu ağır bir dil kullandığını söylemek mümkündür. Ali Salâhaddin ise, bazı cümle düşüklükleri dışında, her ikisinden daha sade günümüze yakın bir dil kullanmıştır. Ancak bu değerlendirmeler sadece yukarıdaki örneğin karşılaştırılması neticesinde yapılmıştır.

Sonuç

Hemen her millette olduğu gibi Türk kültür ve medeniyetinin gelişmesinde de tercümenin önemli bir rolü olduğu muhakkaktır. XIII ve XX. yüzyıl Anadolu sahasındaki ilmi ve edebi eserlerin teşekkülünde büyük oranda Arapça ve Farsça eserler kaynaklık etmiştir. Tanzimat sonrası yaşanan eksen kayması, Batı kaynaklı eserlerin merkeze alınmasına neden olsa da Arapça ve Farsça eserlerin tercüme yapılmaya devam etmiştir. Bu anlamda Türkçeye tercüme edilen eserlerden biri, Arap klasiklerinden Ahmed b. Muhammed el-Meydânî'nin altı bin küsur Arap atasözünü derleyip açıkladığı *Mecmau'l-Emsâl* isimli eseridir. Otuz bölümden oluşan eserin ilk yirmi sekiz bölümü, elifbaya göre sıralanmış atasözlerinden oluşmaktadır. Bunların her biri a) Cahiliye Dönemi ve İslami döneme ait atasözleri, b) ilk kelimesi "ef'alü" vezninde olan atasözleri, c) "müvelled", yani farklı kültürlerin etkisiyle Arapçaya sonradan giren ve anlaşılması kolay olan atasözleri olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. İlk iki kısımdaki atasözlerin anlamı zor kelimeleri, ortaya çıkış hikayeleri, kullanıldığı yerleri açıklanırken üçüncü kısımdakilerin sözleri açık ve anlaşılır olduğundan açıklaması yapılmamıştır. Yirmi dokuzuncu bölümü "Eyyâmü'l-Arab" isimlerine, otuzuncu bölümü ise atasözü niteliğinde olan muhtelif hadisler ile dört halife ve bazı önemli şahsiyetlerin hikmetli sözlerine ayrılmıştır.

Eser, sadece Arap dil ve edebiyatçıları tarafından değil, aynı zamanda Türk alim ve şairlerin de ilgisini çekmiştir. Antepli Âsımzâde Hâmid'in *Şerh-i Mezâmînü'l-Emsâl* isimli eseri, Abdullâh Kudsi'nin *Terceme-i Durûb-ı Emsâl-i Arabiyye* adlı eseri, Hâlis Efendi'nin *Turfetü'l-Emsâl*'i gibi eserler Ahmed Meydânî'nin *Mecmau'l-Emsâl*'inden istifade edilerek kaleme alınan eserler arasında gösterilebilir. Bunların dışında, ikisi Tanzimat biri Cumhuriyet döneminde olmak üzere eserin üç tercümesi bulunmaktadır. Söz konusu tercümeleden biri, Diyarbakırlı Saîd Paşa'nın *Nuhbetü'l-Emsâl* isimli eseri; ikincisi, Antepli Hâfız Mehmed Şâkir'in *Menbau'z-Zülâli Meânî fi-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî* isimli eseri; üçüncüsü, Ali Salâhaddin Yiğitoğlu'nun *Nuhbetü'l-Emsâl* isimli eseridir. Aynı eserin tercümesi olan bu eserlerin ortak bazı noktaları olmakla birlikte her birinin esere yaklaşımı ve tercüme yöntemi farklı olduğu yerler de çok fazladır.

Saîd Paşa, *Mecmau'l-Emsâl*'den içeriğini güzel bulduğu 330 atasözünü ve açıklamasını seçerek, sanat kaygısından uzak bir dille tercüme etmiştir. Kimi yerde kaynak metinde olan bazı kısımları

atlayarak özetlemiş, kimi yerde de yaptığı yorumlar ve başka kaynaklardan istifadeyle yaptığı ilave açıklamalar sayesinde tercümesini genişletmiştir.

Mehmed Şâkir, *Mecmau'l-Emsâl*'in tamamını tercüme etmeye çalışmışsa da ilk 22 bölümüne kadar gelebilmiştir. Tercüme sırasında *Mecmau'l-Emsâl*'de olmayan birçok atasözünü de açıklamış, Arapça Farsça ve Türkçe şiirlerden örnekler vermiştir. Mütercim mümkün oldukça sade bir dil kullanmış; ancak kaynak metni kelimesi kelimesine çevirdiği kısımlarda Arapça kelime sayısı fazla olmuştur.

Ali Salâhaddin de kendi edebî anlayışına göre seçtiği kısımları sade ve anlaşılır bir dille tercüme etmiştir. Ayrıca her bir atasözünü mutlaka en az bir beyitle de ifade etmiştir. Böylece mensur ve manzum bir eser ortaya koymuştur.

İkisi Tanzimat biri Cumhuriyet döneminde kaleme alınmış olan bu eserler, yöntem olarak geleneksel tercüme anlayışını sürdürmekle birlikte yazıldıkları dönemin tercüme anlayışının izlerini de yansıtmaktadırlar. Okuyucu nezdinde yararlı ve anlaşılır olma, kaynak metne sadık kalma veya kalmama gibi hususlarda aynı amaç doğrultusunda hareket ettikleri görülmekte iken; kullandıkları dil, kelime kadrosu, üslup ve yöntem bakımından farklılık arz etmektedirler. Mütercimlerin kaynak dildeki kelimeleri erek dile tercüme etmeden, sadece bazı yardımcı fiil ve ekler aracılığıyla aynen veya az farkla tekrar yazmaları, kolayca kaçmak olarak anlaşılabilirdiği gibi kaynak metindeki kelimelerin taşıdığı anlam zenginliğini ve cümlelerin sağladığı anlam yoğunluğunu korumak adına da yapıldığı düşünülmektedir.

Kaynakça

Boran, U. (2017). *Mesel Kitabı Nuhbetü'l-Emsal*. Büyüyen Ay.

Hâfız Mehmed Şâkir. (t.y.). *Menbau'z-Zülâli Meânî fî-Tercemeti Mecmau'l-Emsâli Meydânî*. İstanbul

Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi.

Levend, A. S. (2008). *Türk Edebiyatı Tarihi* (5. bs, C. 1). Türk Tarih Kurumu.

Meydânî, A. b. M. (1284). *Mecmau'l-Emsâl* (C. 1). Bulak.

Meydânî, A. b. M. (1955). *Mecmau'l-Emsâl* (Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Ed.; C. 1). Dârü'l-Marife.

Paker, S. (2014). Telif, Tercüme ve Özgünlük Meselesi. İçinde *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin*

Halleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh (ss. 36-71). Klasik Yayınları.

Saîd Paşa. (1289). *Nuhbetü'l-Emsâl*. Diyarbekir Vilayet Matbaası.

Şeyh Sâdî-i Şîrazî. (1980). *Bostan ve Gülistan* (Kilisli Rıfat Bilge, Çev.; 12. bs). Zafer Matbaası.

Tanyıldız, A. (2016). Saîd Paşa'nın Nuhbetü'l-Emsâl Adlı Eseri Üzerine. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 86-95.

Ülken, H. Z. (2009). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü* (5. bs). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.